

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента

Плетенця Віктора Миколайовича

на дисертацію Камінської Олександри Леонідівни

на тему «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні»,
представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право», галузі знань 08 Право

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Забезпечення прав і свобод громадян є одним з пріоритетних завдань державних інституцій в Україні, серед яких окремого значення набуває діяльність Національної поліції України із повноваженнями на проведення досудового розслідування. Останнє, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, може здійснюватися у таких формах, як досудове слідство та дізнання.

Набрання 1 липня 2020 року чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» в нашій державі обумовило започаткування інституту кримінальних проступків, розслідування яких здійснюють підрозділи дізнання. Запровадження діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України з одного боку зменшило кількість проваджень слідчих, котрі можуть приділити більше уваги тяжким й особливо тяжким кримінальним правопорушенням, з іншого – не зважаючи на невелику тяжкість кримінальних проступків, за якими здійснюється провадження, невирішеною залишилась сукупність організаційних, управлінських та інших проблем, з якими стикаються дізнавачі.

Основна мета досудового розслідування у формі дізнання спрямована на забезпечення відновлення порушених прав й свобод людини і громадянина та набуває окремого значення у забезпеченні кримінальних процесуальних

гарантій такої категорії осіб як неповнолітні. Їх реалізація обумовлює необхідність чіткого усвідомлення змісту й значення відповідними суб'єктами розслідування засад кримінального провадження. Стикаючись із визначенням правового статусу неповнолітнього, порядком залучення законного представника, захисника, педагога, психолога, лікаря, проведенням слідчих (розшукових) дій під час дізнання щодо неповнолітніх, уповноважені особи відчують труднощі. В результаті цього можуть прийматись необґрунтовані, поспішні рішення, внаслідок чого правопорушники уникають відповідальності, усвідомлюючи свою безкарність – вчинюють більш тяжкі кримінальні правопорушення.

Різним аспектам діяльності органів дізнання приділяли увагу такі вчені-процесуалісти, як: В. І. Барилюк, О. В. Баулін, В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, А. В. Іщенко, В. С. Кузьмічов, Є. Д. Лук'янчиков, С. Л. Масленков, О. В. Мельник, М. М. Михесенко, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, О. В. Римарчук, В. В. Ринда, М. М. Розін, З. Д. Смітисенко, М. С. Строгович, І. Я. Фойницький, А. В. Форостяний, В. Г. Дрозд, М. Л. Чельцов та ін.

Дослідження проблем злочинності неповнолітніх здійснювали такі науковці, як: Л. М. Василевський, М. М. Гернет, В. І. Куфаєв, І. С. Міклашевський, Г. М. Мінковський, Г. О. Омельченко, Б. С. Утевський, О. І. Чернишов, С. С. Чернявський, М. А. Макаров та ін. Поміж напрацювань науковців сучасного періоду доцільним є виокремлення робіт О. Г. Бабенко, Н. Л. Березовської, Є. М. Гідулянову, А. Є. Голубова, М. В. Гричанюк, С. М. Зеленського, М. О. Карпенко, О. О. Левендаренко, О. С. Тарасенка, Ю. П. Тимошенка, О. А. Марченко, О. В. Мельник, Л. М. Палюха, С. В. Пастушенко, В. В. Рожнової, В. В. Романюка, К. С. Рябченко, О. Ю. Хахуцяк, Р. С. Холода та ін.

Водночас належної уваги дослідженням сутності та процесуальним особливостям дізнання щодо неповнолітніх з боку науковців приділено не було.

Враховуючи, що наукове дослідження О. Л. Камінської покликане усунути існуючі в цьому напрямку прогалини, актуальність теми сумнівів не викликає.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 «Право», галузі знань 08 Право.

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках Основних напрямів наукових досліджень НАВС на 2018–2020 роки й Основних напрямів наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки.

Одержані дисертанткою результати досягнуті завдяки використанню значного масиву наукової літератури у кількості 349 джерел, серед яких зарубіжної англомовної склали 54 посилання. Варто відмітити також емпіричну базу дисертаційного дослідження, яка включає в себе результати опитування працівників Національної поліції (223 слідчі й дізнавачі) м. Києва та Полтавської області.

Цінність роботи полягає у ґрунтовному дослідженні теоретичних і практичних аспектів досудового розслідування у формі дізнання щодо неповнолітніх.

Основні наукові результати дисертаційного дослідження авторкою висвітлено у 18-ти наукових публікаціях, серед яких: 4 статті – у виданнях, що включені Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття – у міжнародному науковому виданні, а також 13-ти тезах доповідей, що опубліковані в збірниках науково-практичних конференцій та засідань круглих столів.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях полягає у тому, що дисертаційна робота є одним з перших у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням (після внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та запровадження інституту дізнання) дізнання щодо неповнолітніх у

кримінальному провадженні, в якому сформульовано низку наукових положень і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення.

Вивчення змісту дисертаційного дослідження дозволяє визначити наявність в положеннях, рекомендаціях, пропозиціях вагомego рівня наукової новизни, отриманого вперше, або істотно вдосконаленого, що відповідає всім вимогам Положення на здобуття ступеня доктора філософії. Справляє позитивне враження наповнення опублікованих авторкою праць, які повною мірою відображують зміст дисертаційного дослідження, демонструють апробацію її результатів не тільки широтою географії публікацій, а й можливістю ознайомлення з їх змістом англомовної спільноти. Відповідно, використання напрацювань й здобутків дисертаційного дослідження не обмежуються лише територією нашої держави.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації О. Л. Камінської досягнута аргументованим й переконливим опрацюванням потужного масиву емпіричної, а також правової й наукової джерельної бази. Достовірність, обґрунтованість наукових положень, сформульованих у дисертації висновків й однозначність їх сприйняття забезпечується вдалою та продуманою структурою роботи, логікою викладення матеріалу, вмілим використанням різноманітних методів наукового дослідження, коректним й логічним аналізом авторкою зібраних матеріалів, теоретичних положень юридичної науки й практичних аспектів її застосування. Теоретичне та практичне значення поданих дисертанткою пропозицій з удосконалення певних правових норм Кримінального процесуального кодексу України мають вагоме значення й належне оформлення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Зміст наукового дослідження демонструє вміле використання авторкою методів загальнонаукового та конкретно-галузевого характеру, зокрема: аналізу та синтезу, історичного,

системно-структурного, логіко-семантичного, методів порівняння, нормативно-догматичного (формально-юридичного), соціологічного та інших. Це сприяло розширенню понятійного апарату й пізнавальних можливостей у визначенні поставлених перед дисертанткою наукових завдань, мети, об'єкта, предмета дослідження та забезпечило їх досягнення з високим рівнем наукової новизни, істотним внеском в теорію кримінального процесу та практику його використання.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

- *освітньому процесі* – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Доказування у кримінальному провадженні», «Основи кримінальної процесуальної діяльності», «Процесуальні документи у кримінальному провадженні», «Проведення слідчих (розшукових) дій до внесення відомостей до ЄРДР (у разі вчинення кримінального проступку)», а також для підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження НАВС від 27 травня 2022 року);

- *науково-дослідній діяльності* – під час здійснення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення досудового розслідування кримінальних проступків, вчинених неповнолітніми (акт впровадження НАВС від 20 травня 2022 року);

- *у практичній діяльності* – для застосування в практичній діяльності органів досудового розслідування (органів дізнання) Головного слідчого управління Національної поліції України, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 24 травня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження О. Л. Камінської на тему «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні» складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків виконано добротною державною мовою із загальним обсягом роботи 247, а тексту – 189 сторінок. й відповідає вимогам, що ставляться до даного виду робіт

Анотація дисертаційного дослідження стисло і лаконічно з нейтральністю подачі інформації характеризує зміст роботи та викладена українською й англійською мовами.

У першому розділі **«Теоретико-правові та методологічні засади проведення дізнання щодо неповнолітніх»** приділяється увага дослідженню історії виникнення, становлення та розвитку із періодизацією у формуванні інституту дізнання як форми розслідування проступків, вчинених неповнолітніми.

Аргументується, що для проведення досудового розслідування у формі дізнання щодо неповнолітніх необхідними є достатньо глибокі професійні, юридичні у тому числі щодо міжнародних стандартів, знання, якими повинні досконало володіти дізнавачі (с. 23-75).

У другому розділі **«Загальна характеристика розслідування кримінальних проступків, вчинених неповнолітніми»** визначаються особливості досудового розслідування кримінальних проступків, вчинених неповнолітніми, що здійснюються відповідно до вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та з огляду на практику ЄСПЛ.

Наводяться правові підстави затримання неповнолітнього, який вчинив кримінальний проступок. Аналізуються заходи забезпечення кримінального провадження: виклик, судовий виклик, привід, грошове стягнення, тимчасове вилучення майна, арешт майна, які застосовуються під час дізнання щодо неповнолітніх.

Окрема увага приділяється методиці допиту в «зеленій кімнаті», процедурі проведення child-friendly допиту, процесуальному інтерв'ю, доцільності аудіо- та відеофіксації допиту дитини, обумовленої можливостями необґрунтованих звинувачень у застосуванні з боку посадових осіб мовленнєвого маніпулювання щодо дитини (с. 76-144).

У третьому розділі **«Кримінальний процесуальний механізм закінчення дізнання щодо неповнолітніх»** наводяться поняття закінчення дізнання, його форми та порядок, строки, суб'єкти, роль пробації в судовому процесі.. Наголошується, що закінчення дізнання може бути здійснено в п'яти формах: - закриття кримінального провадження; - звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; - звернення до суду з обвинувальним актом; - звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; - направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства.

Окремої уваги приділяється визначено поняття, процесуального порядку й практики прийняття судом рішення про застосування примусових заходів виховного характеру, а також діяльності спеціальних навчально-виховних установ, що утримують неповнолітніх, котрі вчинили суспільно небезпечне діяння (с. 145-182).

Загалом, здійснене Камінською Олександрою Леонідівною дисертаційне дослідження «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні» є завершеною науковою працею, яка відрізняється аргументованістю суджень та достатньою обґрунтованістю запропонованих висновків, й пропозицій, підтверджених належними інформаційними даними, що у сукупності розв'язують конкретно наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу та практичної діяльності, а саме особливостей здійснення дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці гуртуються на отриманих О. Л. Камінською результатах

дисертаційного дослідження на тему «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні», які можуть бути запроваджені у діяльності співробітників практичних підрозділів досудового розслідування, освітньому процесі закладів вищої освіти, у дослідженнях, в яких розглядувана робота стане підґрунтям подальших наукових пошуків.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Викладені в дисертаційному дослідженні висновки й пропозиції, в основному, заслуговують підтримки. Разом з тим, в роботі є положення, що мають дискусійний характер і потребують їх обговорення під час публічного захисту.

1. Аналізуючи у підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток дізнання як форми розслідування проступків, вчинених неповнолітніми» зміни в законодавстві, авторка доходить висновку, що для проведення досудового розслідування у формі дізнання необхідними є достатньо глибокі професійні, юридичні знання, які повинні мати дізнавачі (с.53). Проте, вважаємо, що потребує уточнення якими саме, на думку дисертантки, знаннями має володіти дізнавач для реалізації на належному рівні покладених на нього функцій.

2. Розглядаючи у підрозділі 2.1. «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків, вчинених неповнолітніми» невідкладність здійснення кримінального провадження щодо неповнолітнього (с.98), наводиться поширена на міжнародному рівні думка: що тривалішим є період проведення розслідування, то вищою є імовірність того, що «захід реагування» втратить свій позитивний і виховний вплив, і більшої шкоди буде завдано репутації дитини. Водночас, вважаємо, що скоріше за все страждатиме не так репутація, як майбутня перспектива дитини бути повноцінним членом соціуму, основною перепорою в чому може стати можливість найскорішого виправлення, зокрема й під час програм відновлення для неповнолітніх.

3. Зі змісту підрозділу 2.2. «Вимоги та порядок проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних проступків, вчинених неповнолітніми» (с.106-131), в якому аналізується можливості

використання спеціальної методики «Зелена кімната» не зрозуміло у чому полягає, зокрема й визначене (с.20) удосконалення особливостей проведення допиту неповнолітнього підозрюваного в зазначеному приміщенні, оскільки даному питанню вже приділено певної уваги як вітчизняних, так і закордонних дослідників.

4. Дисертація значно б виграла у плані практичної складової якби більше уваги приділялось здійсненню превентивної діяльності щодо вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, яка б на думку офіційного опонента, корелювалась з аналізованою у підрозділі 3.3. «Особливості застосування відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні проступки» (с.179-180) Стратегією реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, спрямованість якої визначається зокрема у запровадженні ефективних механізмів у системі юстиції щодо дітей, спрямованих на посилення відповідальності держави й суспільства за розвиток дітей, підвищення рівня соціального та правового захисту дітей, які перебувають у конфлікті із законом, зниження рівня злочинності, а також виправлення та соціальну реабілітацію неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом тощо.

Водночас, висловлені зауваження стосуються окремих аспектів, за своїм змістом здебільшого, мають рекомендаційний або дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, отримані результати якої є значним внеском в науку кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій Камінської О.Л. фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні» Камінської Олександри Леонідівни. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, яка цілком відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Камінської Олександри Леонідівни «Дізнання щодо неповнолітніх у кримінальному провадженні», подана на здобуття ступеня доктора філософії є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертанткою результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року №261 (зі змінами та доповненнями від 3 квітня 2019 року №283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її авторка – Камінська Олександра Леонідівна – на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:

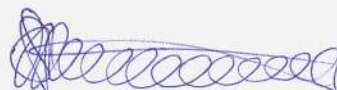
професор кафедри криміналістики

та домедичної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ

Підпис

 ЗАСВІДЧУЮ
 фахівць відділу кадрового забезпечення
 Дніпропетровського державного
 університету внутрішніх справ

 ВІДДІЛ
 КАДРОВОГО
 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
 ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
 УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

